

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 3.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.3.3>

УДК 351

О. О. Шевченко,

д. держ. упр., доцент, професор кафедри публічного управління та економіки, Таврійський національний університет

імені В. І. Вернадського, м. Київ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8854-3728>

Ю. В. Гикало,

к. держ. упр., начальник факультету підготовки спеціалістів Військової розвідки та Сил спеціальних операцій, Військова академія, м. Одеса

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5511-2980>

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ

O. Shevchenko,

Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Department of Public Administration and Economy, V.I. Vernadsky Taurida National University, Kyiv

Yu. Hykalo,

Candidate of Sciences in Public Administration, Head of the Faculty of Training of Military Intelligence and Special Operations Forces, Military Academy, Odesa

PROBLEMS OF THE SYSTEM OF HIGHER MILITARY EDUCATION IN THE CONTEXT OF STRENGTHENING THE DEFENSE CAPABILITY OF UKRAINE

У статті узагальнено проблеми функціонування системи вищої військової освіти в Україні. Актуальність дослідження випливає з воєнних реалій сьогодення щодо забезпечення обороноздатності держави.

На основі вивчення наукового доробку вітчизняних дослідників, у якому окреслено проблеми функціонування системи вищої військової освіти виявлено, що вона потребує застосування інноваційних підходів до формування її змісту.

Вектор розвитку освіти України визначено нормативно-правовими актами, такими як національна програма «Освіта», Законом України «Про вищу освіту», Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки».

У зв'язку з цим наголошено, що останнім законом, що набув чинності 6 квітня 2022 року фактично реформовано вищу військову освіту України.

Зроблено висновок, що незважаючи на те, що триває війна фахівцями системи освіти здійснюється формування інноваційного змісту військової освіти з метою забезпечення обороноздатності України.

The article summarizes the problems of the functioning of the system of higher military education in Ukraine: the formation of a military specialist capable of quickly and adequately responding to changes occurring in the enemy's army. effectively solve problems related to ensuring the interests of national defense; focus on specific needs and tasks of the functional area; to constantly improve the level of one's qualifications.

The relevance of the research stems from the military realities of the present day in terms of ensuring the state's defense capability.

Based on the study of the scientific work of domestic researchers, in which the problems of the functioning of the system of higher military education are outlined, it was found that it requires the application of innovative approaches to the formation of its content. The vector of development of military education of Ukraine is determined by normative legal acts, such as the national program

"Education", the Law of Ukraine "On Higher Education", the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Military Education and Science".

In this regard, it was emphasized that the latest law, which entered into force on April 6, 2022, actually reformed the higher military education of Ukraine. The law stipulates that, along with traditional ones, institutions of higher education with specific study conditions will appear. According to the law, state bodies under whose management are all types of institutions of higher military education will have the right to establish the specifics of their functioning.

The article examines the main areas of consistent reform of higher education, namely, the practical orientation of education and the provision of future officers not only with an academic, but also with a civilian profession; introduction into the educational process of the advanced methods of training of female members of NATO, technological distance learning; updating the material and technical base of educational institutions; making changes to the current legislation as part of the innovative training of Russian fax operators.

It was concluded that, despite the fact that the war is ongoing, the specialists of the education system are forming the innovative content of military education in order to ensure the defense capability of Ukraine.

Ключові слова: обороздатність, збройні сили військова освіта, система вищої освіти, зміст освіти

Keywords: defense capability, armed forces, military education, system of higher education, content of education

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Стан обороноздатності держави, набутий досвід ведення воєнних дій, виявили низку проблем функціонування сил оборони в умовах війни, тому вимагають від Збройних Сил України постійно враховувати зміни, що відбуваються у противника, завчасно й адекватно реагувати на них. Ефективне вирішення проблем, пов'язаних із

забезпеченням інтересів національної оборони, не обмежується виключно застосуванням Збройних Сил держави, потребує розширення можливостей системи військової освіти. Вона має орієнтуватись на конкретні потреби і завдання функціональної сфери, забезпечувати постійне підвищення рівня навчання та кваліфікації офіцерів ЗС України, інших складових сил безпеки і оборони, що вимагає застосування нових підходів до формування змісту військової освіти з метою забезпечення обороноздатності України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий доробок, у якому окреслено проблеми функціонування системи вищої освіти, в тому числі військової, управління в сфері оборони, представлений великою кількістю робіт вітчизняних дослідників, серед яких К.В. Бондаренко [1], С. Домбровська [3], В. Кремень [7], В. Луговий [5], А.Г. Мосейко [6], В. Сиченко [9], Слюсаренко О.М. [11] та ін.

Втім, незважаючи на значну кількість наукових робіт, подальшого дослідження потребують напрями, пов'язані з вивченням проблем вищої військової освіти, пов'язаних з застосуванням інноваційних підходів до формування змісту військової освіти з метою забезпечення обороноздатності України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). дослідження інноваційних підходів до формування змісту військової освіти з метою забезпечення обороноздатності Україні в період війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна в Україні прискорила переформатування й наближення Збройних сил України (ЗСУ) до стандартів НАТО. Повномасштабне вторгнення стало надскладним викликом для української державності. Разом з тим це стало передумовою для створення сучасної боєздатної, професійної, мобільної армії як основи підвищення рівня обороноздатності України. Обороздатність держави трактується як здатність до захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Вона складається з матеріальних і духовних елементів та є сукупністю воєнного, економічного, соціального та морально-політичного потенціалу у сфері

оборони та належних умов для його реалізації. [10]. Процеси реформування ЗСУ, зокрема їх професіоналізація вплинули на необхідність формування змісту військової освіти з метою забезпечення обороноздатності України, яка має базуватися на міжнародних стандартах якості підготовки військовослужбовців. «Розбудова системи освіти, її докорінне реформування, мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національне відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні» [2]. Це в повній мірі стосується військової освіти, напрями розвитку якої визначені такими нормативно-правовими актами як національна програма «Освіта», Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки». Останній документ удосконалює здобуття освіти та підвищення якості підготовки військових фахівців. Політика України спрямована на розвиток військової освіти та досягнення нею рівня прогресивних країн світу. Це включає в себе осучаснення змісту програм, розробка нових більш ефективніших методів навчання. Стратегічне бачення такого розвитку України ґрунтується на забезпеченні національних інтересів та зміцненні обороноздатності країни. Незважаючи на те, що за дев'ять років, починаючи з лютого 2014 року, українська армія збільшила свою чисельність майже вдвічі, вона все ще відчуває кадровий голод, який є досить відчутним в усіх її структурних підрозділах. Проблемами системи вищої військової освіти можна назвати недостатнє врахування інноваційного підходу до формування змісту військової освіти, завдяки якому можливо було б досягти: посилення кіберзахисту для забезпечення керованості військами, захищеності об'єктів критичної інфраструктури держави, знищення яких спостерігаємо сьогодні; покращення навичок володіння сучасним озброєнням і військовою технікою; посилення співробітництва у військово-технічній сфері та впровадження нової системи морально-психологічного

забезпечення армії відповідно до принципів та вимог НАТО; впровадження інноваційної моделі кар'єрного зростання офіцерів ЗСУ.

Зіткнувшись з такими проблемами військова освіта і наука мають бути націлені на підготовку фахівців, здатних впоратися з ними. Головною місією військової освіти є не лише передача знань, а й розкриття творчого потенціалу кожного військового фахівця. «Військова освіта формує особливу особистість, яка повинна та здатна займатися військовою діяльністю, проте не варто, розглядати військову освіту як систему, що формує виключно ті специфічні якості, які властиві тільки військовому фахівцю» [8]. Реформування змісту вищої військової освіти можна здійснити у напрямках: формування інноваційних моделей підготовки військових фахівців, здатних ефективно управляти військами в бою; формування і становлення військових педагогів нової формації; оновлення матеріально-технічної бази вищих військових навчальних закладів тощо.

Корисним досвідом у цьому є дослідження військової підготовки провідних країн світу: системи підготовки за моделлю, яка використовується в США; за моделлю Ізраїлю, Німеччини; системи підготовки в Великій Британії [8].

В США після чотирирічного навчання випускники військових закладів освіти отримують ступінь бакалавра і перед призначенням на посаду проходять восьмитижневий курс у школах родів військ за обраною спеціальністю. Крім навчання у вищих військових навчальних закладах, існує можливість навчатися в цивільних закладах освіти, проходити різноманітні короткострокові курси і тренінги, стажуватися в наукових установах тощо.

Модель підготовки військових фахівців Німеччини має докорінні відмінності від аналогічної системи підготовки фахівців США. Усі кандидати в офіцери розпочинають навчання за єдиною програмою, що включає такі етапи: півроку початкова військова підготовка у військах за програмою рядового військовослужбовця; по три місяці бойова підготовка у військах, курс підготовки для здобуття військового звання, стажування на посаді

командира відділення свого роду військ. Подальше навчання організується відповідно до тривалості контракту на військову службу, а також з рівнем загальної та професійної підготовки кандидата в офіцери.

Системи підготовки фахівців для збройних сил Великобританії включає підготовку двох категорій офіцерів: кадрових та офіцерів короткострокової служби. Перші навчаються за повною програмою, другі за скороченою, яка триває 6-12 місяців залежно від виду збройних сил. Останнім часом спостерігається тенденція до збільшення короткострокових курсів, для ефективнішої підтримки рівня підготовки діючих офіцерів, через постійне вдосконалення військової техніки та тактики. Усі офіцери проходять курс перепідготовки та удосконалення на курсах у військово-навчальних закладах збройних сил. Комплектування офіцерами спеціальних військових резервних формувань здійснюється за допомогою спеціальних курсів позавійськової підготовки. Процес бойової підготовки проходить в три етапи, кожен яких триває до двох років і забезпечує повну готовність особового складу до виконання бойових завдань.

Спільним для всіх систем підготовки є вивчення питань щодо міжнародного співробітництва у військовій сфері та миротворчій діяльності. Підготовка військових фахівців ведеться з орієнтацією на війни шостого покоління: із застосуванням високоточної зброї, зброї масового ураження, інформаційних технологій, психологічних факторів. Значна увага приділяється організаційно-методичним засадам підготовки військових фахівців, застосуванню інноваційних технологій навчання, інтегрованих навчальних середовищ на основі моделювання ситуацій, інформаційних мультимедійних, комп'ютерних і тренажерних комплексів.

В кінці грудня минулого року Кабмін затвердив у новій редакції Концепцію трансформації системи військової освіти, «з метою забезпечення готовності сил оборони України до надання відсічі збройній агресії проти України, досягнення високого рівня операційної сумісності, міжвідомчої взаємодії, координації дій Збройних Сил та інших складових сил оборони під

час планування і проведення спільних операцій на рівні об'єднаних штабів за стандартами та процедурами НАТО, комплектування їх вмотивованим, професійним і освіченим особовим складом, поступового переходу до засад професійної армії є необхідним застосування нових підходів до формування структури і змісту системи військової освіти» [4].

Згідно з концепцією реформування системи військової освіти передбачає професіоналізацію Збройних Сил, інтеграцію органів управління військовою освітою, діючих стандартів освіти, нормативно-правової бази в єдиний комплекс складових системи військової освіти для забезпечення сил оборони військовими фахівцями та зміцнення обороноздатності держави.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Незважаючи на військові дії, що тривають фахівцями системи освіти здійснюється формування інноваційного змісту військової освіти з метою посилення обороноздатності України, так як за складних сучасних геополітичних і кризових умов це залишається однією з найважливіших функцій держави. Сучасні безпекові виклики вимагають інноваційних підходів до забезпечення оборони держави, військова освіта і наука мають бути націлені на підготовку фахівців, здатних впоратися з ними. Затверджена Урядом Концепція трансформації системи військової освіти в Україні спрямована на побудову сучасної моделі професійної військової освіти та враховує нові вимоги щодо її якості на основі стандартів НАТО. Вона передбачає реалізацію вичерпного переліку завдань і заходів на період до 2032 року та моніторинг їх виконання.

Література

1. Бондаренко К.В. Публічне адміністрування національно-безпековою сферою в Україні: теоретичні, правові та організаційні засади: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 404 с.
2. Державна національна програма «Освіта» Україна ХХІ століття. Київ: Райдуга. 1994. 61 с.

3. Домбровська С.М. Державне управління вищою освітою в умовах трансформаційних змін : монографія. Х. : Вид-во «Оберіг», 2009. 176 с.
4. Концепція трансформації системи військової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1490 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF#Text>
5. Луговий В.І., Слюсаренко О.М., Таланова Ж.В. Нові уроки лідерства для України від Шанхайського рейтингу 2018 року. Педагогіка і психологія: Вісн. НАПН України. 2018. № 3. С. 5-22.
6. Мосейко А.Г. Публічне адміністрування у сфері національної безпеки України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2019. 220 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/07_2019/Moseiko.pdf
7. Освіта для миру: зб. наук. пр.: у 2 т. / редкол.: Кремень В.Г. (голова); Коцур В.П., Ничкало Н.Г. та ін.// К.: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка», 2019. Т.1. 720 с.
8. Полторак С.Т. Розвиток системи вищої військової освіти України та за кордоном: державноуправлінські аспекти. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 3. С. 70-73. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=4866&i=14>
9. Сиченко В., Рибкіна С., Соколова Е. Управління розвитком кадрової політики у системі вищої освіти. Публічне управління та митне адміністрування. 2021. № 3 (30). С. 44–51. <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2021-3.7>
10. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України (до курсу «Українська мова за професійним спрямуванням»): навчальний посібник. [М.П. Вовк, Р.С. Троцький, В.С. Молдавчук, О.В. Чуприна, О.А. Блінов, С.І. Шепель]. К.: ФПФ НГУ НАВС, 2016. 156 с.
11. Слюсаренко О.М. Розвиток найвищого університетського потенціалу в умовах глобалізації: монографія. К.: Пріоритети. 2015. 384 с.

References

1. Bondarenko, K.V. (2019), *Publichne administruvannya natsional'no-bezpekovoyu sferoyu v Ukrayini: teoretychni, pravovi ta orhanizatsiyni zasady: monohrafiya*. [Public administration of the national security sphere in Ukraine: theoretical, legal and organizational foundations: monograph], Feniks, Odesa, Ukraine.
2. Cabinet of Ministers of Ukraine (1994), *Derzhavna natsional'na prohrama "Osvita" Ukrayina XXI stolittya* [State national program "Education" Ukraine of the XXI century], Rayduha, Kyiv, Ukraine.
3. Dombrov's'ka, S.M. (2009), *Derzhavne upravlinnya vyshchoyu osvitoyu v umovakh transformatsiynykh zmin: monohrafiya*. [State management of higher education in conditions of transformational changes: monograph], Oberih, Kharkiv, Ukraine.
4. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Resolution “The concept of transformation of the military education system”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF#Text> (Accessed 10 Mar 2023).
5. Luhovyy, V.I., Slyusarenko, O.M. and Talanova, ZH.V. (2018), “New leadership lessons for Ukraine from the 2018 Shanghai ranking”, *Pedahohika i psykholohiya: Visn. NAPN Ukrayiny*, vol. 3, pp. 5-22.
6. Moseyko, A.H. (2019), “Public administration in the sphere of national security of Ukraine: dissertation”, Ph.D. Thesis, Law, Zaporiz. nats. un-t. Zaporizhzhya, Ukraine.
7. Kremen, V.H. Kotsur, V.P. and Nychkalo, N.H. (2019), *Osvita dlia myru* [Education for peace], Vyd-vo TOV «Yurka Liubchenka», Kyiv, Ukraine.
8. Poltorak, S.T. (2016), “Development of the system of higher military education in Ukraine and abroad: public administration aspects”, *Investytsiyyi: praktyka ta dosvid*, vol. 3, pp. 70-73, available at: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=4866&i=14> (Accessed 10 Mar 2023).
9. Sychenko, V., Rybkina, S. and Sokolova, E. (2021), “Managing the

development of personnel policy in the system of higher education”, *Publichne upravlinnya ta mytne administruvannya*, vol. 3 (30), pp. 44–51, available at: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2021-3.7> (Accessed 10 Mar 2023).

10. Vovk, M.P. Trots'kyi, R.S. Moldavchuk, V.S. Chupryna, O.V. Blinov, O.A. and Shepel' S.I. (2016), *Slovnyk profesiynoyi terminolohiyi dlya maybutnikh fakhivtsiv Natsional'noyi hvardiyi Ukrainy* (do kursu "Ukrayins'ka mova za profesiynym spryamuvanniam"): navchal'nyy posibnyk. [Dictionary of professional terminology for future specialists of the National Guard of Ukraine (for the course "Ukrainian language for professional direction"): study guide], FPF NHU NAVS, Kyiv, Ukraine.

11. Slyusarenko, O.M. (2015), *Rozvytok nayvyshchoho universytet-s'koho potentsialu v umovakh hlobalizatsiyi: monohrafiya*. [Development of the highest university potential in the conditions of globalization: monograph], Priorityty, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2023 р.